

Borsos Máttyás¹

MOZAIKOK A TÁCI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG TÖRTÉNETÉBŐL
A KEZDETEKTŐL AZ 1730-AS ÉVEKIG

ABSTRACT

Fragments from the History of the Hungarian Reformed Congregation of Tác, from Its Beginnings to the 1730s

The village of TÁC in Fejér County was founded in the 1670s following the destruction of the medieval Fövény settlement. There are no surviving records detailing the early organisation of the church, and identifying the first three ministers has proven difficult. This changed in 1689 when András Patai arrived in the village and started to keep the parish register. His records provide insight into the life of a community that had just been freed from Ottoman rule. A school was built in 1691, and a new church was erected on the site of the old one in 1696. This church still stands today. Unfortunately, during the War of Independence under Rákóczi, the parish register fell into foreign hands and was not recovered until the late 1730s. Alongside the register entries, this study also includes two letters written in the 1720s by János Jámbor, the parish priest of Ozora. In these letters, he complains about Bálint Balassa, the notary of TÁC. These texts may offer useful information for researching the history of the church during this period, particularly for studies focusing on individuals' lives and careers (prosopography).

Keywords: organization of the church, András Patai, records, complains; prosopography

TÁC Fejér vármegyében fekvő település, Székesfehérvártól 12 kilométerre délre. Elődjének a Sárvíz átkelőjénél – az ókori Gorsium romjain – létrejött középkori Fövény falu tekinthető, amely a tizenöt éves háború (1593–1606) időszakában pusztult el. Területére az ezt követő időszakban balkáni lakosság költözött. Ezzel

1 Borsos Máttyás (PhD-hallgató) Károli Gáspár Református Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola. Kutatási területe: kora újkori magyar történelem.

párhuzamosan a Sárvíz túlsó oldalán megszületett az azóta is létező Tác, amely 1680-ban az immár végérvényesen pusztává süllyedt Föveny földjeit is bérbe vehette, miután az ottani délszláv közösség eltűnt.²

A kezdetektől protestáns lakosságú Tác kialakulásával párhuzamosan indul a református gyülekezet története is, bár az első évtizedekről csak nagyon szórványos adatok ismeretesek. „Kezdődött itten az exercitium az 1675-dik esztendőben” – olvasható az 1774-es egyházleírásban.³ A korábbi időszakban a híveket a szomszédos közösségek (talán Battyán) lelkészei gondolhatták, az 1670-es évektől azonban a lakosság megnövekedése miatt már rendelkezésre állt az a gazdasági erő, amely lehetővé tette egy saját lelképásztor eltartását. E potenciál fokmérője az is, hogy igyekeztek a meglévőkön kívül újabb területeket is művelés alá vonni: miután Somlyó használatát 1677-ben megtiltották nekik, 1680-ban Csősz bérlették maguknak, ráadásul ekkor Fövenyt is sikerült megszerezniük.⁴ Ekkor épülhetett az első templom is. A legelső lelkészek közösség-szervező munkája jelentős lehetett, személyükről ugyanakkor alig áll rendelkezésre néhány adat, mivel az anyakönyvet vezetni kezdő Patai S. András idekerülése (1689) előttről semmit nem jegyzett fel. Torkos Jakab dunántúli református püspök (1711–1785) 1747-es egyházlátogatási jegyzőkönyvében olvasható az egyházközség akkor összeírt lelkészeinek névsora.⁵ Ebben szerepel egy bizonyos Patai Sámuel is. Mivel a szolgálatát az anyakönyv nem rögzíti, logikusan következik, hogy Patai S. András előtt kellett a gyülekezet élén állnia.⁶ A Táci Református Egyházközség 1800-tól induló új anyakönyvének elején is feltüntették a korábban ott szolgálókat.⁷ A névsor elején Gyöngyösi Sámuel, Decsi András és Szőlősi Mihály nevei szerepelnek, pontosabb évszámok nélkül. Mivel Gyöngyösi Sámuel nevű dunántúli prédikátor a korszakból nem ismert, személye alighanem azonos lehet Patai Sámuellel (aki ezek alapján talán Gyöngyöspatáról származott, bár az információ elég kései volta miatt a név esetleges torzulása sem zárható ki). Egy Decsi András az 1640-es évek elején szolgált a Vas vármegyei Sorokpolányon. Elméletileg nem zárható ki, hogy bő három évtized múlva ő tűnt fel Tácon. A szomszédos Battyánban viszont az

- 2 ERDŐS Ferenc (szerk.): *Gorsium–Tác története*. TÁC, 1996. A török kori részt Erdős Ferenc írta meg a TÁC története a XVII. század közepétől a második világháborúig című fejezet elején (81–91.), ám ez több ponton is javításra, kiegészítésre szorul. Jelen munka egy készülő, Föveny és TÁC hódoltság kori történetét feldolgozó tanulmányból nőtt ki a kutatás egyfajta oldalhajtasaként.
- 3 HUDI József – JAKAB Réka – KONCZ Pál – KÖBLÖS József – KRÁNITZ Zsolt (szerk.): *Dunántúli egyházleírások a XVIII. századból. A Dunántúli Református Egyházkerület 1774-ben*. Pápa, Pápai Református Gyűjtemények, 2002. 259.
- 4 DEGRÉ Alajos: Csősz, in: Farkas Gábor (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 15*. Székesfehérvár, 1984. 254.; KURUCZ József: Úrhida, in: Farkas Gábor (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 21*. Székesfehérvár, 1990. 377.
- 5 KÖBLÖS József (szerk.): „*Processus visitationis*”. *Torkos Jakab egyházlátogatása 1747-ben*. Pápa, Pápai Református Gyűjtemények, 2011. 141.
- 6 Személyéről l. KÖBLÖS József – KRÁNITZ Zsolt (szerk.): *A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai I. 1526–1760*. Pápa, Pápai Református Gyűjtemények, 2009. 541.
- 7 TÁC református egyház vegyes anyakönyvei, 2. köt. 1800–1872. II.

1650–1660-as években szolgált egy Decsi István nevű lelkész. Logikusabb lenne, hogy az anyakönyvben vagy ő (ez esetben rossz keresztnévvel), vagy valamely rokona szerepel. Szőlősi Mihály nevű prédikátor szintén ismert a korszakból, ám ő az 1670-es években Somogyban tevékenykedett (Kutas, Kisbajom falvakban). Táci feltűnése nem valószínű, bár nem lehetetlen.⁸

Patai András alább közölt feljegyzései a korábbiakhoz képest sokkal nagyobb részletességgel tudósítanak a török alól éppen felszabadult⁹ egyházközség életéről. Habár a falut az újjáalakuló Fejér vármegye mellett 1693-ig Veszprém is adóztatta, a visszafoglaló háborúk pedig a későbbiekben is jelentős nehézségeket okoztak, mégis tapasztalható egyfajta fellendülés a község életében.¹⁰ Az új, bizonyára kellően elhivatott lelkész biztatására 1691-ben felépült az iskola, melynek első hét tanítójáról értékes információkat őriznek az anyakönyv lapjai.¹¹ 1695-ben Patai András Lepsénybe került, ám a táciak sikeresen visszahozták, bár ennek egyik feltétele volt, hogy új templomot kellett építeniük. Így épült fel a ma is álló – bár azóta többször kibővített – épület, amelynek falában a régi bejárati ajtó fölötti zárókövön a mai napig olvasható a felirat: „Ez Isten Háza. Épült 1696 die 22 mart.”

A Rákóczi-szabadságharc (1703–1711) újabb megpróbáltatások elé állította a lakosságot.¹² A háború zűrzavarában az anyakönyv is idegen kézbe került, ahonnan csak az 1730-as évek végén került vissza. Sajnos emiatt a köztes időszakról szintén nem maradtak fenn a gyülekezet életének fontosabb pillanatai, habár az ekkoriban itt szolgáló lelkészek névsorát Kecskeméti Zsigmond utólag feljegyezte. E hiányt nem pótolhatják, ám érdekes adalékkal egészítik ki Jámbor János ozo-rai plébános levelei az 1720-as évekből. Balassa Bálint táci jegyző elleni panaszai a helyi lakosság meggyőződéses protestáns öntudatának nagyon halvány nyoma-ként is értékelhetők, még akkor is, ha az ilyesfajta konfrontatív attitűd nem is volt jellemző mindenkire. Ugyanakkor az is jelzésértékű, hogy a jelek szerint az ügynek nem lett komolyabb folytatása, vagyis a táciak – más vidékekhez képest – viszonylagos szabadságot élveztek vallási téren. E levelek és az anyakönyv feljegyzéseinek

8 Köblös–Kránitz: *A Dunántúl*, 378, 630.

9 A Székesfehérvár körüli várak 1687 októberében kerültek keresztény kézbe, maga az egykori szandzsákközpont pedig 1688. május 19-én kapitulált. Fejér megye lényegében ekkor szabadult fel. SZAKÁLY Ferenc: Székesfehérvár visszafoglalása 1688. május 19-én, in: Farkas Gábor (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 19*. Székesfehérvár, 1989. 13–20.

10 BODÓ István: Fejér vármegye helyzete a török kiűzését követően, in: Gyánti István – Kult László (szerk.): *Tanulmányok Ódor Imre emlékére*. Pécs, Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, 2018. 84–88.

11 Valószínűleg itt kezdték meg tanulmányaikat az 1711-ben meghalt Táci Mihály, illetve a 18. század első felében tevékenykedő Táci Kerék Mihály lelkészek is. Életrajzaikhoz l. Köblös–Kránitz: *A Dunántúl*, 637.

12 Székesfehérvárra a kurucok 1704 elején vonultak be, és bár a labancok még ebben az évben visszafoglalták, a város 1710-ig blokád alatt állt, a császáriak ugyanakkor többször is megtámadták a környékbeli falvakat. FARKAS Gábor: Fejér megye népe a Rákóczi-szabadságharc idején, in: Uő. (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 11*. Székesfehérvár, 1977. 43–53.; JENEI Károly: Fejér megye a Rákóczi-szabadságharc idején, in: Uo. 5–20.

közreadása a korszakra vonatkozó egyháztörténeti, főleg prozopográfiai kutatásokhoz szolgáltathat értékes adatokat. A szövegek betűhű átírással olvashatók.

FORRÁSOK

I. A GYÜLEKEZET ÉLETÉRE VONATKOZÓ FELJEGYZÉSEK
AZ ELSŐ TÁCI ANYAKÖNYVBEN¹³

Anno 1689

En Pathai András¹⁴ minekutanna az en I[ste]ne[m] rendelete Berént az én Scholai Cursusomat¹⁵ elsőben Pathain, annakutanna Pápán, annakutanna Veßpre[m]ben, Szathmár-Némethib[en] es Debreczenb[en] Kegyes Tanitoim kezek alatt el vegeztem volna: 1686 eßte[n]dőben Die 6 Augusti a Veßpremi Scholai Mestersegre ki hivattatva el jöttem volna, az holis két eßtendőket azon Schola Tanitásb[an] el vegezvén ide Tácra a Sz[ent] Presbýteriumtul (praevia honesta vocatione¹⁶) tanitoul rendeltettem, Licentiáltattam in facie sacrae Synody¹⁷ 1689 Die 12 martý. Ezen Táci Ecclesiának¹⁸ Becsülletes követei leven: Kalló Gergely Benke Gergely. Die 17 martý Veßpremből ki költöztem és 18 ejusde[m]¹⁹ Bent Tisztemet gyakorlani elis kezdettem.

Ab Anno 1689 ad Annum 1691²⁰ Egyedül magam Bolgaltam azon Ecclesiáb[an] és sok Instantiám²¹ által az időbeli Esküt-Birák Uraimekat arra vettem hogy Scholát eppitenenek, mellyet azon 1691 eßtendőben vegbennis vittek:

Esküt-Birák és Hites Tanácsok ezek lévén:

Kis Gergely

Kis András

Rajkó János

Kis János

Kerék István

Fővényi Kis István

Hegedűs György

Balassa Benedek

Ropolyi Miklós

13 Tác református egyház vegyes anyakönyvei, 1. köt. 1693–1799. A közölt rész: 2r–4v.

14 Patai S. András (? – 1721) 1689-től haláláig táci lelkész kisebb megszakításokkal (1695: Lep-sény, 1709–1710: Enying). 1698-tól egyházmegyei jegyző, 1713-tól haláláig mezőföldi prosenior. Köblös–Kránitz: *A Dunántúli*, 539.

15 iskolai tanulmányaimat

16 megelőző tekintélyes meghívással

17 a szent zsinat színe előtt engedélyt kaptam

18 egyház(község)

19 ugyanazon (hónapban)

20 1689-től 1691-ig

21 kérelem

Bak István

Kalló Gergely

Kis Lukácsot Gulyás Miklost, Nagy Balást Kovács Istvánt annak-útanna tettek Eskütteke 1693-ban

Leg-első Schola Mest[e]r lett Megyeri Miklós ket eßtendőkgi kiis jól forgodv[an] tisztiiben első eßtendőbeli fizetesenek felet Rajkó Jánostul mind buza s-mind penz iránt ex Spontanea ejusde[m] oblatione percipialta²². Ez terminalván²³ tisztelessége[n] ment Csák-Vári Scholamest[e]rségre.

Anno 1693 Scholánk igazgatására Veßpremi Scholabul hivatuk ki Ispanki Harcz Istvánt kiis I[ste]nesse[n] és kegyesse[n] viselte magát, serenye[n] és gyümölcsösse[n] is tanitot két eßtendőkben az után tudomannya öregbitesere ment Szathmarra onnet Debreczenb[en].²⁴ onnet Siklósi Praedicatorságra kiis tempore Disturbior Anno 1704. Die 25 martÿ misere decollatus²⁵

Anno 1695 Pathai András a' Lepsényi Eccl[ési]áb[a] rendeltetven Tanitoul oda vitetik 19 martÿ. Ezen időb[en] Praedicatorunk Tiszt[e]letes] Pap-Keßi István²⁶ Urunk succedál,²⁷ Pap-Keßirül

Schola mest[e]rünk lészen Kőrösi Szűcs Mihály de Iffjui hibás petulaniai²⁸ miat, sok but láttunk mind Eccl[é]siástul miatta két esztendőkb[en] harmadikb[an] pedig Anno 1697 Die 24 Februarii egy Kerék Janosné Kis-Benedek Susánna titkos vele valo paráználkodását reá ki kiáltván T[is]zteletes] Püspők Losonczi F. János²⁹ Urunk parancsolattyából Tiszt[e]letes] Mosonyi Márton³⁰ Fülel Praedicator és Tiszt[e]letes] Csóó István³¹ Polgárdi Praedikátor és T[is]zteletes] Keszi Istvá[n] Urunk egy eßtendeig nálunk leve[n] Palotára való menet[e]li után (Lepsenyről Pathai András Praedikátor Urunkat ujjalag vissza hozv[an] sok munkával) Uraink,

22 ugyanabból az önkéntes adakozásból begyűjtötte.

23 befejezve

24 A bejegyzés eredeti végét pont jelzi, a mondat folytatását utólag toldották hozzá.

25 a zavargások idején 1704. március 25-én nyomorúságos módon lefejezték. Az 1704-es siklósi vérengzés korabeli leírása: KÖPECZI Béla – R. VÁRKONYI Ágnes (szerk.): *Rákóczi tükök. I. Naplók, jelentések, emlékiratok a Rákóczi-szabadságharrról*. Budapest, Osiris, 2004. 421.

26 Keszi István (? – 1702) 1693-tól lovasi, 1695-ben táci, 1696-tól várpalotai, 1698-tól haláláig soponyi lelkész. Köblös–Kránitz: *A Dunántúli*, 449.

27 helyébe lép (mármint Patai Andrásnak).

28 viszálykodásai

29 Losonci Farkas János (1630–1702) 1658-tól nagyszombati, 1670-től kocsai, majd 1673-tól veszprémi lelkész, 1695-től haláláig dunántúli püspök. Köblös–Kránitz: *A Dunántúli*, 494.

30 Mosoni Márton (? – 1710) királyszentistváni, majd 1679-től balatonkenesei lelkész, 1695-től 1699-ig Fülén szolgált. Köblös–Kránitz: *A Dunántúli*, 514.

31 Ifj. Komáromi Csó István (? – 1751) 1677-től szőnyi rektor, 1686-tól balatonfőkajári, 1693-tól felsőörsi, 1695-től polgárdi, 1708-ban vörösberényi, aztán újra felsőörsi, 1714-től csopaki, 1718-tól tótvázsonyi, 1723-tól szentkirályszabadjai, végül bodajki lelkész. 1695–1698 mezőföldi, 1708–1710 veszprémi prosenior, 1710-től veszprémi esperes. Köblös–Kránitz: *A Dunántúli*, 461.

egyben gyűlven mint prostitutus nebulo es petulans Iffjat³² azon Kőrösi Mihályt a mi Consensusunkbul³³ mint Scholai kenýerre meltatlant a Scholábul ki vetették.

Ennek succedált Erdélyi-Fejer-Vizi László Palotai Schola-Mest[e]r Anno 1697. Die 16 martý³⁴ Ket esztendők el mulva tisztessegesse[n] Palotára vissza vitetet Schola Mesterségre, kit I[ste]n otis áldgyon meg kívánnjuk Ame[n]!

Ennek succedált Georgius Bereczk Pápenis A[nn]o 1700 Die 10 martý.

Anno 1689 Törvény Bíró volt Kis Gergely kiis 1691 Die 13 Julii a Tolvaj Németektől az Hatvani³⁵ pußtán meg öletet mindnyajunk nagy kárunkra és az Ecclesiának tapasztalható meg erőtlennülésére; kinek emlékezeti mind öröké légye[n] áldot! Ennek idejében eppült az Schola. Forró János volt ennek kis Birája

A[nn]o 1696 A' Sz[ent] Presbyterium respectálván³⁶ sokBori Instantiánkat T[iszteletes] Patai András nehaj Tanítónkat közinkb[en] ujjobban vissza bocsáttya és rendeli bizonyos Conditio³⁷k alatt, ő k[e]g[yel]meis el jőt; de oly Conditio³⁸k alatt:

1. Hogy Templomot eppítsunk az előt valo vagy demolialtassek³⁸ vagy más ususra³⁹ fordittassék.
2. A' Parochia ige[n] alkalmatlan lévén restauráltassék⁴⁰ Uj szoba, Konyha, és egy kis Musaeum éppíttessék.
3. Hogy ő k[e]g[yel]me azon authoritással⁴¹ és parresiával⁴² kit kit közzűlünk meg fedgye[n] sőt nagyobbba ha kívántatik; ő k[e]g[yel]me pedig senkitől meg ne kissebbíttessék, a' gondviselés ő k[e]g[yel]metől meg ne vonattassék, hane[m] inkább tartozzunk ez utá[n] minden jóra fel serkenni; mert ha ne[m] ő k[e]g[yel]me ugy mint annak előtte vagyis Borossabba[n] censeáltasson⁴³ mind T[iszteletes] Visitator Uraimék, mind a' Sz[ent] Presbyterium által. Ezekre magát a Sz[ent] Ecclesia mediantib Legatis fide dignis obligálta.⁴⁴ Legati fiere:⁴⁵

Benedictus Balássá
Nicolaus Ropolyi.

32 szemérmetlen diák(ot) és fajtalan ifjút

33 beleegyezésünkre

34 A következő három sort utólag toldották be.

35 Sárhatvan (ma Sárbogárd része)

36 tekintetbe vette

37 feltételek

38 lerombolják

39 használatra

40 kijavítsák, átépítsék

41 tekintéllyel

42 szabad szólással

43 vizsgálják

44 megbízható küldöttek közvetítésével kötelezte magát

45 küldöttek voltak

Tiszt[eleles] Keßi István Urunk egy eßtendõt nálunk el töltven hive[n], Palotára vitetik cum honore.⁴⁶ Tiszt[eleles] Patai Ándrás Urunk succedál ő k[e]g[yelmene] k simili cum honore.⁴⁷

A[nn]o 1696 Fővenyi Kis István (Vir Pius & honestus⁴⁸) Törvény-Bíró lévén nagy munkával, költséggel és gondviseléssel éppül a Templom csak a' Táci Ecclesia spontanea oblatiojából⁴⁹ úgy hogy sohova sem küldötte nek alamysnát⁵⁰ kérni. Kőlt reá Fl. 398 d. 66. preater gratuitum labor & viri expensam⁵¹

Anno 1700 Die 10 martý hozatot hozzánk Schola Mestersegre Georgius Berecz Pápai a' kiis minekutána hiven kereßtyéni jó hűséggel s illendő Borgalmatos-sággal el töltöt volna nálunk,, ment a' Debreczeni Scholáb[an] tanulni, kit I[ste]n ottis áldgyon meg! „ két esztendőket.

Anno 1702 Páparul jőt hozzánk Johannes Élő Pápai. Kiis minekutanna három eßtendőket el töltöt volna ment tanulni Sáros-Patakra az haboruságnak nagyaban.

Anno 1704 Beszprémi István jőt hozzánk Schola Mesterségre, Debreczenből maga ki jöven és Beszprém romlásakor⁵² ott commoralvan honesta vocatione praeunte.⁵³

Anno 1719 Trencsényi János⁵⁴ jött hozzánk Schola Mesterségre, Páparul, és három Esztendőket dicséretesen eltöltvén, ment Szerecsenyben Prédikatori Tisztre⁵⁵

Anno 1721 Felül meg irt Tiszt[eleles] Patai Andras Uram Lelkét az Ur Istennek meg advan Kis Aszszony⁵⁶ hetiben el temettetett Kinek

Anno 1722ben Gergely napján⁵⁷ succedalt T[iszteleles] Vásonyi Mihály⁵⁸ Uram kiis egy-végben szolgált 9 esztendőig kiis innét Veresberinyben⁵⁹ vitettetvén ott lakott 4 esztendőig

46 tisztelettel

47 hasonló tisztelettel

48 jámbor és becsületes férfi

49 önkéntes adományából

50 adományt

51 398 forintba és 66 dénárba került az ingyen munkán és a férfiak költségein felül

52 Veszprémet 1704. május 31-én a császári csapatok felprédálták. Az eseményt részletesen elemzi: MÉSZÁROS Kálmán: Veszprém végzetes napja. 1704. május 31., in: Kristóf Lilla Alida – Tóth Vilmos (szerk.): *Széchenyi Pál érsek emlékezete. Adalékok az életútjához és a nagyenyki múmia vizsgálatának eredményei.* Győr, Győri Hittudományi főiskola, 2015. 44–69.

53 ott (mármint Veszprémben) tartózkodása után tisztes meghívást kapott. – A következő két sor Váczi János utólagos betoldása

54 Trencsényi János (? – ?) 1726 előtt tanító Takácsiban, utána lelkész Borsosgyőrben, 1732-től Gyimóton, 1745-től Dörögdon. Köblös–Kránitz: *A Dunántúl*, 649. – Szerecsenybe feltehetően még takácsi szolgálata előtt került.

55 Innentől Kecskeméti Zsigmond kézírása

56 szeptember 8.

57 március 12.

58 Vásonyi Horváth Mihály (? – 1737) 1700-ban rátóti, 1706-tól peremartoni, 1722-től táci, 1732-től vörösberényi, 1736-tól újra táci lelkész, 1712-től egyházmegyei jegyző, majd mezőföldi pro-senior. Köblös–Kránitz: *A Dunántúl*, 664.

59 Vörösberénybe (ma Balatonalmádi része)

Kinek A[nn]o 1731ben succedalt Viski Pál⁶⁰ Uram ki itt két esztendőket el töltvén succedált

Anno 1733 T[isztelete]s Tolnai Sámuel⁶¹ Uram kiis két esztendőket el töltvén ismét vissza hozattatott

Anno 1736 T[isztelete]s Vásoni Mihály Uram kiis Anno 1737ben Mense Augusto⁶² Ur Szinevaltozasa napjan dellyest⁶³ könyörgest tevén a templomban hirtelen halállal meg holt.⁶⁴

Anno 1738. 14. Martii. Az I[ste]nnek bölcs rendelkezéből, az Egyházi Szent Szolgálatra ebben az Ekk[lesi]ában elő-állott n[é]hai b[oldog] emlekezetű Tiszt[ele]tes Kecskeméti Sigmond⁶⁵ Uram: Kiis Anno 1739 Die 18. November nem sokáig tartó betegsége után, e' Világbul Szép csendessen ki-múlék, Életének 47. Esztendejében.⁶⁶

N[ota] B[ene] ezen Táci R[e]formata Ekk[lesi]ának Protocolluma,⁶⁷ a' Revolutio⁶⁸ alkalmatosságával, circa Annum Xti 1708.⁶⁹ eltévelyedett, és idegen kézre került; a' kiis ezt a' maga hasznára fordította, és Jegyző Könyvévé csinálta: Az honnan néhai b[oldog] e[m]lekezetű Tiszt[ele]tes Patai András Uram nagy emlekezetű Successori⁷⁰, Semmitis ebben az Ekk[lesi]a Könyvében nem jegyzetnek; hanem néhai b[oldog] e[m]lekezetű Tiszt[ele]tes Kecskeméti Sigmond Uram, in rudibus⁷¹ kezéhez kerítvén, (opera et industria Rev[erendus] ac Clar[issimus] D[omi]ni Michaëlis Dioszegi, Eccl[esi]a R[e]formata S[ár] Keresturiensis V[erbi] D[ivini] M[inister] Simul ac Senioris Gravissimi⁷², a' kiis a' Visitatiokor reá akadt, és Ifju

60 Viski Pál (? – ?) 1697-ben csóri levita, majd felegresi, 1709–1710 között táci, 1713-ban simontornyai, 1714-től szabadbattyáni, 1718-ban inotai, majd 1720-ig sárkeresztesi, 1725–1728 között kálozi lelkész. Köblös–Kránitz: *A Dunántúli*, 674. – Mivel az anyakönyvben 1709-es szolgálatát nem jelölték, nem elképzelhetetlen, hogy Kecskeméti Zsigmond utólag rossz évszámokkal regisztrálta, de 1731 és 1733 közötti (második) táci szolgálata sem elképzelhetetlen.

61 Tolnai Sámuel (? – ?) 1713 és 1725 között mokcsai, szeretvai, vinnai, jesztrebi és nagymihályi lelkész, majd balatonkiliti, táci és 1739–1745 között fülei lelkész. Köblös–Kránitz: *A Dunántúli*, 644.

62 augusztus elején

63 augusztus 6-án délután

64 Innentől Váci János kézírásával folytatódik a szöveg.

65 Kecskeméti Zsigmond (1692/1693–1739) 1719-től győri tanító, 1721-től csajági, 1738-tól haláláig táci lelkész. Köblös–Kránitz: *A Dunántúli*, 446.

66 A következő oldalon 13 sornyi, ismeretlen kéztől származó és utólag áthúzott szöveg után Váci János kommentárja következik.

67 jegyzőkönyve

68 forradalom, itt a Rákóczi-szabadságharc

69 Krisztus születésének 1708. éve körül (Xti = Christi).

70 utódai

71 romjaiban

72 Tisztelendő Dioszegi Mihály úr, a sárkeresztúri református egyház lelkésze, Isten Igéjének szolgálója, egyúttal nagytekintélyű előjáró szorgalmával és fáradozásával. – Dioszegi Mihály (? – 1739) 1731-ben már sárkeresztúri prédikátor és vértessaljai senior. Nem sokkal Patai János dunamelléki püspök 1739 májusában történt elhalálózása előtt hunyt el. FÖLDVÁRY László: *Adalékok a dunamelléki ev. ref. egyházkerület történetéhez. II. Dunamelléki ev. ref. egyházkerület a baranyai püspökséggel való egyesülés után (1715–1780)*. Budapest, 1898. 8, 38, 43, 61, 77, 85, 101.

Mészely János⁷³ Uramtol Dénar. 50. kiváltotta) úgy kezdette osztán az Ekklesiái dolgokat ebben a' Kőnyvben feljegyezni: Mellyét én Vátzi János Anno 1741. Die 14. Martii Fejervárott a' Kőnyvkötő által régi romladozásából helyre állítottam. Impensis 25 Grossis.⁷⁴

II. OZORA, 1725. OKTÓBER 29.

JÁMBOR JÁNOS⁷⁵ OZORAI PLÉBÁNOS LEVELE FEJÉR VÁRMEGYÉHEZ⁷⁶

Tekéntetes Nemes Vármegye

Ezen Alázatos mindenkori kés[z] köteles szolgálatomat ajánlo Instántiámba méltotassék a mi közben járonkra nézveis (kinek nevével viselem a papi kenetet) belé tekintenyi a dologban.

Sok fáradozásim után akarám egykor meg udvarlanom nagyságtokat kegyelmeteket ebben a nemes magyar hazában számlalhatatlanul a Romai Tis[z]telendő Egyházi renden meg történt és szivemben bé hatott sok calumniáért⁷⁷ s Injuriáért⁷⁸ s más afféle Helvetiai partos atyafiaktul ki gondolt bö[c]stelenségekért valo meg busulásomba a T[ekintetes] N[emes] táblához folyamodván. Aminthogy velemis nem oly igen regente történt táczon a méltóságos Groff Zicsi János⁷⁹ Ura[m] falujában Estergom Vár megyébül Ozorára valo utazásomban aholot midőn a helység Biráitul az uczan egy kevés szenát kértem volna mutatván Esterdami Comendant⁸⁰ Uram ő Excellentiájatul vét engemet mindenűt szépen Ajánlo késérő papirosomat. Ezen meltatlan válas[z]tot kelle vala hallanom az akkori Balásza Bálind táczy notariustul irrogálván, mért adnánk mi szenát ilyen lelki ámitonak s hiszen kegyelmed nem lelki tanito hanem csak Amito. mely orcza pirulást okozó szokra mondám, máskor és más helyen meg felelek ha a Romai felkent papok és

73 Feltételezhetően a sárbogárdi Mészöly család valamelyik János nevű tagja. Az azonosítást azonban gyakorlatilag lehetetlenné teszi, hogy az 1721-ben nemeslevelet szerző Jánosnak és Gergelynek egyaránt voltak János nevű fiai, előbbinek unokája is. BENKÓ Imre: *A sárbogárdi Mészöly család története*. Nagykőrös, 1914. 5–7, 14.

74 25 garas költséggel.

75 Dobos Gyula monográfiája szerint Jámbor József (!) 1725–1729 között szolgált az éppen az Esterházyak uradalmi központjává kiépülő és népességében is megszaporodó Ozorán, a helyi templomot is az ő idejében sikerült renoválni. DOBOS Gyula: *Ozora. Száz magyar falu könyvesháza*, 2000. 153. A település korabeli újjáéledéséről uo. 53–66.

76 Magyar Nemzeti Levéltár Fejér Vármegyei Levéltára (MNL FML) IV.1.d. Fejér Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Folyamodványok. Tac 1725.

77 hamis vádakért

78 jogtalanságokért

79 Zichy János (1673/1676–1727) királyi tanácsos, a Tácot megszerző Zichy István (1616–1693) unokája. István nevű bátyja 1703-as halála után lett a falu birtokosa. BÓDÓ István: *A Zichy család birtokai Fejér megyében*, in: Bányai Balázs – Kovács Eleonóra (szerk.): *A „Zichy-expedíció.” Székesfehérvár, Szent István Király Múzeum, 2013. 59–61.*; ZICHY István: *Adatok egy XVII. századi katolikus főúri család történetéhez. Öregebbik Zichy István gróf (1616–1693)*, in: *Regnum egyháztörténeti évkönyv* 5. Budapest, 1943. 763.

80 várparancsnok

Atyák Amitoké vagyse és időt várok hogy meg kérddhessem hogy kit ámitottam én még el, avagy a Romai papok

Kihez képest ezen elszenvedhetetlen a mi edes Apostoli magyar hazánkba mindenkor a mi felséges koronás királyink és csás[z]árinktul szabot hatalmas Articulusok erejével tilalmazot Böcstelen nevetgetésért s rajtam el követet illetlenségért, az uczában halgato uti tarsaim előtt valo nem kicsin kissebsegemert Egyebek példájára is nezve a fellyül meg nevezet Balassa Báлиндnak zabolátlan szájában méltoztasék zablát rántanyi a t[ekintetes] n[emes] Vármegye nagy ohajtva kívánom, Hogy amiben meg sértet engem Conplanáljon.⁸¹ melyre midőn kívánotos (!) indorsatióját⁸² várom a t[ekintetes] n[emes] táblának, maradok mindenkor hiven az oltáron áldozo kaplánja és szolgája A T[ekintetes] N[emes] Varmegyének

Jámbor János

költ ozorán 29 8bris 1725 Ozorai plebanos A méltóságos fejedelmi Esterhazi ház jóságában.

Kívül: Az Tekéntetes Nemes Fehér Vár megye táblájához nyujtando Alázatos Instantiája a belől meg nevezet instánsnak

Instantia infrascripti⁸³

III. OZORA, 1726. OKTÓBER 15.

JÁMBOR JÁNOS MÁSODIK LEVELE FEJÉR VÁRMEGYÉHEZ⁸⁴

Tekéntetes nemes vármedye

Ujjobban kéntelenitettem meg udvarlanom a t[ekintetes] n[emes] táblát a végre hogy már eczer áltol eshetném a dologban mely signanter⁸⁵ nem egyéb volt. Hanem hogy a midőn elsőben Atyafiság látogatásáért Ozorára le mentem volna es a soponyai uczában valami kevés szénat kérte[m] volna a Biráktul mutatván volna Estergami Commendans Uramtul vett engem igen szepen késérő passusomat, kire ilyen szokkal válaszolt vala táczrul szoponyára farsangolo Bölcs Balása Balind akkori táczzi notarius és mostanyi taczi lakos, mért adnánk ugymond mi szenát ilyen lelki amitonak, hiszen kegyelmed nem igaz lelki tanito hanem csak csábító mely szómat én akkor csöndesen el nyöktem tudakozván azon Soponyának földes urat igérvén hogy ha élek meg keresem, ha a Catolicus papok amitoké vagy igaz tanitok. a t[ekintetes] n[emes] tábla determinatioja⁸⁶ szerént az ingvisitio

81 elsimítson, egyengessen

82 jóváhagyását

83 Az alulírott panasza

84 MNL FML IV.1.c. Fejér Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Közgyűlési iratok. Fasc. 9. No. 125.

85 tisztán, érthetőn (lat.)

86 határozata, kijelölése

után hozta[m] én tagadhatatlan Documentumokat és magais a taczi biro házánál engem követet de á kevánt satisfactio⁸⁷ eddig Dilatioban⁸⁸ ment és Engemet semi keppen se amicabiliter⁸⁹ se féltében nem complánált⁹⁰, kire hogy kenseritenyi meltoztássék compelláltassa⁹¹ a n[emes] Vármedye igén alazatosan Instálok maradván Nagyságtok kegyelmetek alázatos, és az egés[z] n[emes] vármedyéért az oltáron szöntelen áldozó káplánya

Die 15. 8bris. 1726

p. Jámbor János ozorai plebános

Kívül: Az Tekentetes és nemes Szekés fejer Vármedyehez nékem kedves Nagy jo Uraimékhoz Nyujtando alázatos Instantiám

BIBLIOGRÁFIA

- BENKÓ Imre: *A sárbogárdi Mészöly család története*. Nagykőrös, 1914.
- BÖDŐ István: A Zichy család birtokai Fejér megyében, in: Bányai Balázs – Kovács Eleonóra (szerk.): *A „Zichy-expedíció”*. Székesfehérvár, Szent István Király Múzeum, 2013. 57–83.
- BÖDŐ István: Fejér vármegye helyzete a török kiűzését követően, in: Gyánti István – Kult László (szerk.): *Tanulmányok Ódor Imre emlékére*. Pécs, Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, 2018. 82–91.
- DEGRÉ Alajos: Csősz, in: Farkas Gábor (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 15*. Székesfehérvár, 1984. 251–280.
- DOBOS Gyula: *Ozora*. Száz magyar falu könyvesháza, 2000.
- ERDŐS Ferenc (szerk.): *Gorsium–Tác története*. Tács, 1996.
- FÖLDVÁRY László: *Adalékok a dunamelléki ev. ref. egyházkerület történetéhez. II. Dunamelléki ev. ref. egyházkerület a baranyai püspökséggel való egyesülés után (1715–1780)*. Budapest, 1898.
- FARKAS Gábor: Fejér megye népe a Rákóczi-szabadságharc idején, in: Uő. (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 11*. Székesfehérvár, 1977. 43–53.
- HUDI József – JAKAB Réka – KONCZ Pál – KÖBLÖS József – KRÁNITZ Zsolt (szerk.): *Dunántúli egyházleírások a XVIII. századból. A Dunántúli Református Egyházkerület 1774-ben*. Pápa, Pápai Református Gyűjtemények, 2002.
- JENEI Károly: Fejér megye a Rákóczi-szabadságharc idején, in: Farkas Gábor (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 11*. Székesfehérvár, 1977. 5–20.
- KÖBLÖS József (szerk.): *„Processus visitationis”*. Torkos Jakab egyházlátogatása 1747-ben. Pápa, Pápai Református Gyűjtemények, 2011.

87 elégtétel

88 elhalasztás

89 barátságosan

90 simította el

91 kényszerítse

- KÖBLÖS József – KRÁNITZ Zsolt (szerk.): *A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai I. 1526–1760*. Pápa, Pápai Református Gyűjtemények, 2009.
- KÖPECZI Béla – R. VÁRKONYI Ágnes (szerk.): *Rákóczi tükrök. I. Naplók, jelentések, emlékiratok a Rákóczi-szabadságharcról*. Budapest, Osiris, 2004.
- KURUCZ József: Úrhida, in: Farkas Gábor (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 21*. Székesfehérvár, 1990. 373–408.
- MÉSZÁROS Kálmán: Veszprém végzetes napja. 1704. május 31., in: Kristóf Lilla Alida – Tóth Vilmos (szerk.): *Széchenyi Pál érsek emlékezete. Adalékok az életútához és a nagycenki múmia vizsgálatának eredményei*. Győr, Győri Hittudományi főiskola, 2015. 44–69.
- SZAKÁLY Ferenc: Székesfehérvár visszafoglalása 1688. május 19-én, in: Farkas Gábor (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 19*. Székesfehérvár, 1989. 13–20.
- ZICHY István: Adatok egy XVII. századi katolikus főúri család történetéhez. Öregbik Zichy István gróf (1616–1693), in: *Regnum egyháztörténeti évkönyv 5*. Budapest, 1943. 734–764.